

Ուստի մենք (այսինքն բոլոր Ազգային խմբադիրք) որ հասարակութեան բերամն եղած, ո եւ իցէ իրենց վերաբերեալ ինդրոյ մը մէջ անոնց կարծիքը յայտնելու պաշտօնն առած եմք , (ըստ իմ կարծեացս) ոչ այն ուրբաթ օրուան կազմուած Ընդհանուր Ժողովը օրինաւոր կրնան ճանչնալ , եւ ոչ անոր միջո-

ցաւ որոշուած խնդիրները իբրեւ վաւերական որոշում մը ընդունիլ: Ուստի ՚ի վերջոյ խօսքերնիս կ'ըսեմք որ՝ թէ Սահմանադրութեան պահանջման եւ թէ ժողովրդեան արգարացի ձայնին համեմատ պէտք կ'ըլլայ նաեւ որ աս ժողովն ու անոր վճիռները ապօրինաւոր համարուած, օրինաւոր ժողովով մը նոյն խնդիրները՝ զոր պէտք ունին, նորէն արգարապէս քննուին ու իմաստուն խորհուրդներով որոշուին եւ սոյնպէս ՚ի գործ դրուին:

Ասանք այս կերպ խորհելով ըսել չենք ուզեր թէ յիշեալ ժողովը բախտովին ոչինչ, ու առաջ եկած խնդիրներուն սկզբունքը անօգուտ բաներ են, այլ միայն ասոր սանկ մէկայնօր նանկ կերպերով (արդէն

սակաւիկ մի վնասուած) Սահմանադրութեան չի վրնասուելուն, եւ անոր ճիշդ պահանջմանը համեմատ հաստատուած ընդհանուր ժողովին անդամոց անհրաժեշտ պարտաւորութեանցը թոյլատուութիւն մը չըլլալու, եւ կամ նոյննոց դանդաղութեանը առիթ մը չի տրուելու նպատակաւ նախադրուելութիւն մըն է: Կամ թէ աս մասին չափաւորութիւն մը ըլլալի, եւ կամ հաստատ պահուելու համար անօրէնութիւն մը խորհուրդ . . . :

Մենք ներկային այսպէս կը խորհմք ու այսպէս ալ կը խնդրեմք, եթէ աս մեր Ազգը ոչինչ կը համարին՝ ապագան թող իրենք մտածեն . . . :

Ս. ՓՐԿԶԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ՎԱՐՃԱՐՆԵՐԻ ԽՆԴԻՐԸ

Այս խնդրոյն վրայօք Մասիս, Միւնատի, Սերլազիքները այս օրերս սկսեան յօդուածներ հրատարակել, եւ անոնցմով բարեմիտ հասարակութեան ուշադրութիւնը բոլորովին Ս. Փրկչային Հիւանդանոցին եւ անոր մէջ հաստատուած գիշերօթիկ վարժարանի կացութեանը վրայ դարձնել: Մենք առանց այս կամ այն տարածանքութեանց ականջ դնելու, արդէն հրապարակաւ կարող ենք խոստովանիլ (տես Արեւելեան Դար քիւ. 4.) յիշեալ վարժարանին բարոյական եւ ուսումնական վիճակին բարորոքութեանը, քե յարգոյ Դասատուաց եւ քե ուսումնասէր սոյաւոց ջանքին, որ այնպիսի նիւթականի կողմէն սաստիկ տանջուող եւ խեղճութեան ու տառապեցուցիչ վիճակի մը մէջ, դարձեալ ոչ դասատուաց եւ ոչ աշակերտաց կողմէն ամենեւին վնասութիւն մը չունած ու տեսնուած չէ. որով մեծ պատիւ կը բերէ քե ուսումնական դասատուաց, (որ արդէն ոմանք Ազգին համակրութիւնը գրաւած են, ուրիշ դպրոցներու մէջ ալ նոյն պաշտօնը վարելով), եւ քե աշակերտաց, որ բոլոր յոյսերին Ազգին կարեկցութեանը ու զբոյն նուիրած ակնկալութիւն ունին վայելել անոր խնամքը, եւ ՚ի շնորհս Ազգին բարի մարդ եւ ազնիւ անհատներ ըլլալու:

Մենք այս մասին մեծ փառանքութիւն մը ունիմք, որ արդի Քաղաքական Ժողովը եւ Տնտեսական խորհուրդը պիտի փութան իրենց մասնաւոր ուշադրութիւնը մատուցանել յիշեալ Հիւանդանոցին ու վարժարանին վրայ, եւ ըստ Սահմանադրութեան նոյն տեղ կանոնաւոր Հոգաբարձութիւն մը հաստատելով, կը բարորեն անոնց նիւթական յետին ցաւայի վիճակը. ու օրինաւոր վարչութեամբ մը

բոլոր վանքը բարեկարգութեան մէջ կը մըտցնեն: Եւ ան ատեն նիւթականի կանոնաւորութեամբ վարժարանին ուսումնական վիճակն ալ ՚ի միութեանքին Ազգին առեւի յառաջադիմութիւն մը կը դիմէ, որն որ այս օրուան օրս իրեն մեկ հատիկ գիշերօթիկ վարժարանն է, որով պարտական է նաեւ անոր ամեն կերպով հոգ սաւնիլ, քանզի հոն ուսման պարապուցները Ազգին խնամոցը կարօտ որբ, անտէրունջ եւ դրսեցիներ են: Ոչ որ կրնայ ուրանալ, ոչ Մասիս, ոչ Միւնատի, եւ ոչ Սեր, ոչ Ազգը եւ ոչ ալ Ազգին մեկ անհատը՝ աղքատին ուսմանը պէտք ըլլալը: Աղքատը պետք է լուսաւորուի եւ կրթուի. աս կը պահանջէ նաեւ Ազգային նին եւ նոր Սահմանադրութիւնները:

Այժմեան Սահմանադրութիւնը կրթարան մը կը սահմանէ Փրկչի մէջ որբերու եւ անտէրունջներու համար, կարծես կ'ըլլաւ ըսելով միայն արդի վարժարանի անունը փոխած կ'ըլլայ, որով Ազգը իրաւունք կ'ունենայ պահանջելու որ՝ աղքատին կրթութեանը համար ամեն հարկաւոր գիտելիք հոն ըլլայ, հասարակ կարգաւ, գրել, եւ միայն ուղղական բառ մը սորվիլը անոնց բաւական չի պիտի ըլլայ: Ուսման մասին հարուստին ինչ բան հարկաւոր կը դատուի, նոյնը պետք է դատել աղքատին, ինչպէս որ Սահմանադրութիւնը այսպէս կը պահանջէ եւ այսպէս անհրաժեշտի պարտք մը կը դնէ Ազգային վարչութեան վրայ: « Մարդկութեան հարկ եղած անհրաժեշտ դիտելեաց ուսումը ամեն ատիւնս թէ մանչ եւ թէ աղջիկ տղայոց հաւասարապէս ծաւալել » կ'ըսէ: (Տես Սահ. երես 6.):

Այս « Ամեն ատիւնս » . . . հաւասարապէս ծաւալել » ըսելով ուսման ճաշակը հարուստին ու

աղքատին անորոշելի կերպով հասաւար հաղորդել կ'իմացունեն: Ուրեմն ահա ասով հոս խնդիրը բացայայտ կերպով լուծուած կը համարուի: Ի՞նչպէս: Երբ հարուստներու գաւակը իրենց տանը եւ կամ հարուստ դպրոցներու մէջ կը կրթուին, պէտք է որ աղքատին — գաւակներն ալ ընդհանուր ազգին խնամքովը հասաւար կրթութիւն, որով (ըստ Սահ.)

հասաւարապէս ծառային: Եւ յիշուի այս մասին սիրելի Ազգերնուս ըսած խնամքը չի կրնար ուրացուիլ եւ ալ չի պիտի ուրացուի, քանզի այս օրուան օրս դեռ հարուստին համար գիշերօթիկ Վարժարան մը չունեցած, աղքատներու համար ունի, որ է յիշեալ Փրկչային վարժարանը, որ լսածնուս՝ բաւական եկամուտ մըն ալ ունի մշտնջենական յարատեւութեանը համար սեպակահանուած. ուստի կը մնայ հիմայ նորին անորոշութեանը համար վերջը ըսածնուս պէս կանոնաւոր Հոգաբարձութիւն մը:

Ամենեւին իրարանցում պէտք չէ, ընդհանուր Ազգը այն աղքատիկ վարժարանին ամենակարեւոր բան մը ըլլալը կը խոստովանի, եւ ամենայն կերպիւ աղքատին իրաւունքը ըլլալը ճանչնալով, զայն գոյեւելու կամ նուազեցնելու խորհուրդները կը մերժէ եւ ջընդունիր, վասն զի յայտնի գիտէրք՝ բոլոր կուսից կանոնաւոր Հոգաբարձութեան մը վրայ կը ներկայանայ:

Ուստի այս բանը Սահմանադրապէս շուտով կը պահանջուի, որ անմիջապէս բոլոր Վանքին նիւթական վիճակը բարւորէ, վարժարանը կառավարէ, եւ արգոյ Դասատուաց խրախույս ու ազնիւ աշակերտաց ալ քաջալերութիւն մը ըլլայ:

Ահա այս է խնդրոյն վերջնական լուծումը, եւ ասով է անոր վրայ լուծուած տարաձայնութեանց դադարումը:

Արդ՝ քանի որ խնդիրը այս Հոգաբարձութեան վրայ է, ժամ մը առաջ անոր որոշումը խնդրելու իրաւունք ունիմք Ազգային Քաղաքական եւ Տնտեսական Ժողովոց կողմէն: Իսկ (Աստուած մի՛ արասցէ) Երէ այս աղքատին իրաւանցը դեմ գրկողութիւն մը յառաջ գայ, այն ժամանակ նաեւ ընդհանուր բարեսէր եւ աղքատասէր հասարակութիւնը սաստկապէս բողոքելու իրաւունք ունի եւ պիտի ունենայ. զի ազգի մը առջի պարտականութիւններէն մէկն ալ իւր ազգին ընդհանուր աղքատին օգուտը հոգայն է. եւ այս օգուտն ալ՝ զանոնք ուսմամբ եւ գիտութեամբ կրթել ու զարգացնելէ յառաջ կուգայ. ուրեմն ըսել էրք այս բանիս Եւել Եւելօք հոգ ու խնամք տանել պէտք

կ'ըլլայ . . . :

Հարուստը ամեն տեսնկրմայ ինքզինքն հոգայ, բող անոնք իրենց գաւակացը համար մասնաւոր ընկերութիւններ կազմեն, գիշերօթիկ վարժարաններ հաստատեն. Ազգն ալ բող իր աղքատը հոգայ, այսինքն՝ անոնց համար՝ բացուած այս արդի մէկ հատիկ գիշերօթիկ վարժարանը բարւոր կառավարէ, — եւ մարդկութեան հարկաւոր եղած անհրաժեշտ գիտելեաց ուսումը ատենց ալ հասաւարապէս ծառայէ — :

Երէ (լսածնուս) հարկ կ'ըլլայ Վարժարանը ուրիշ տեղ մը փոխադրել, դարձեալ ուր ալ որ ըլլայ՝ պէտք է այն աղքատ տղայոց իրաւունքը մէկ տեղ տանիլ, ու իրենց համար սեպակահանուած եկամուտները իրենց օգտին համար գործածել. եւ քիչ մ'ալ առելի ճշմարիտը խօսելու. համար, շատ լաւ կ'ըլլար երէ ատենց Վարժարանին մէջ օրինաւոր բոշակով տղաք ջընդունուէր, որով առելի վրտառութեան միջոց մը կրնար համարուիլ, վասն զի՝ Ազգը քանի քանի անգամ այսպիսի գիշերօթիկ Վարժարաններ բացաւ. բոշակաւոր հարուստ աշակերտաց համար, բայց կրցնաւ յարատեւ պահել: Պատճառ. պատճառը աշակերտաց շատ փափկայեաց ըլլալը չէր մի . . . : Անտարակոյս է որ գիշերօթիկ Վարժարաններու մէջ որչափ ալ աղէկ խնամք տարուի, դարձեալ հարուստի համար իւր տանը մէջ վայելած խնամքներէն շատ ստորին է, մանաւանդ մեր Ազգին հարուստներու տղոցը համար . . . :

Իսկիւ տարու. ձեմարանին մէջ սակաւարիւ աղքատ տղաքներ կային Ս. Երուսաղեմայ տարեկան հարիւր այսրան հազար դահեկան նուերովը կը կրթուէին. բայց երբ բոշակաւոր աշակերտները (որ ի սկզբան մեծ Եռանդով մը հոն դիմած էին), սկսեան ցրտանալ, եւ իրենց ծնողաց բախանձելովը հետգնեստէ մէկիկ մէկիկ քակուեցան զացին. ան տեսն աղքատը չի կրցաւ իւր ուսմունքը յառաջ տանիլ եւ ժամանակ մը գրկուեցաւ: Հուսկ յետոյ յիշեալ ձեմարանը իւր աղքատ աշակերտներով ու կան կարասիքով ու վերոյիշեալ նուերովը Ս. Փերկիչ փոխադրուեցաւ, եւ այն ատեն ձեմարանին այսրան հազար դուռնոշ պարտքն ալ Փրկչի Հիւանդանոցը իւր վրայ առաւ. եւ ահա այն բաւբաւուած Ս. Փրկչի վարժարանն է որ՝ 42 տարիէ միակերպ կը յարատեւէ. եւ ըստ որում Ազգին սիրտը աղքատն իրեն դրաւ եւ միշտ: Ըսածներէնս կը հետեւի րէ՝ վտանգաւոր եւ խաբխուր կրնայ սեպ-

ուիլ, երբ աղքատն ու բողախաւոր աշակերտք մի-
անգամայն մէկ հարկի մը ներքէն դաստիարակել
հարկ ըլլայ, բողախաւոր (ըսել կ'ուզեմք հարուստ)
աշակերտաց համար քանի մը անգամ բացուած
գոցուած վարժարանաց տխուր յիշատակը դէռ չեմք
կրնար մոռնալ . . . : Հետեւաբար վստահ ըլլալու
համար ինչպէս ըսինք՝ աղքատը միշտ Ազգին խը-
նամբովը առանձին դաստիարակուի, ու հարուստի
գաւակները իւրեանց խնամբովը, կամ քե դարձեալ
Ազգը հարուստին գաւակացը համար իրենց սեպ-
հական բողախովը առանձին վարժարան մը բանալ:
Ասանկով քեռ կրնամք տարակուսիլ տակաւին
հարուստին գաւակաց համար բացուած վարժարա-
նին հաստատ յարատեւութեանը վրայ, բայց եւ
այնպէս պարտք ունիմք միշտ աղօթել որ Ազգին
մէջ մինչեւ ցարդ հաստատուած եւ այսուհետեւ
այ հաստատուելիք վարժարանները յարատեւու-
թեան, բարեկարգութեան ու հետզհետեւ պայծա-
ռութեան մէջ ըլլան: Պարտք յանձինս կը համա-
րինք նաեւ միշտ աղքատն իր այս տկար վիճակին
մէջ Ազգին հովանաւորութեամբը պաշտպանուելու
մասին սրտաշարժ բողոքներ յարուցանել, որով
աղքատը իւր օրինաւոր իրաւունքէն փոքր ինչ չի
զրկել: Վայ այն անձին որ այս խնդրոյն մէջ անձ-
նական վեճեր յարուցանէ եւ այնպէս խնդիրը
սաստիկացընելով յիշեալ վարժարանին մասամբ կամ
բոլորովիմբ հիմնադատակ ըլլալուն պատճառանք
մը տայ: Այնպիսիներուն դիմաց Նաբան մարգա-
րէին առ Դաւիթ խօսած առակը ու Դաւիթի պա-
տախանը կը դնեմք, զոր ինչպէս հազարաւորնե-
րով ոչխարաց տէր եղող հարուստ մը փոխանակ
իւր ոչխարներէն մէկը մօրքած իւր հիւրին պա-
տիւ բնելու, աղքատ դրացիին պզտի մէկ սիրա-

կան գառնուկը յափշտակելով ու անխնայ մօրքե-
լով իւր հիւրին կեր կըսէ Նաբան:

Ահա այս բանը լսելով՝ Մարգարեն Դաւիթ նըս-
տած արոռէն վեր կը ցատկէ, ու սաստիկ գայ-
րացած կ'սկըսի աղաղակելով ըսել «այն անօրէնը
սաստիկ պատժայ եւ մահու արժանի է . . . » :
Այսպէս ալ՝ եթէ այս աղքատիկ վարժարանը նիւ-
րական, այսինքն՝ ստղկի կարօտութիւն ունենալու-
վը, Ազգին մէջ կարողութիւն ունեցող անձինք ի-
րենց ունեցած հազարէն մէկը անոր յարատեւու-
թեանը համար չի նուիրելով զայն խաբանելու ջա-
նան, բող յիշեն վերի հարուստին ընթացքը, եւ Դաւիթի
արդար դատաստանը . . . : Բայց հիւր եւ դու, ով
Սամուէլ Մուրատ, հիւր եւ քու կտակդ եւ հիւր
գործադրութիւնը. «Հայոց ընդհանուր, որք, անտէր
եւ աղքատ տղայոց գիշերօթիկ դպրոցի մը մէջ
կրթուելուն համար» բողոքած միլիոնաւոր բան-
քարներդ, էլ եւ տես քե հիւր մնացին. եւ հիւր այն
խեղճ Հայ տղաքը . . . : Ո՛հ երանի էր քե՝ չի
բողէիր, վասն զի անոր պատճառաւ այն ցաւա-
կից եղած աղքատ տղաքդ բաւական վնաս անգամ
կրեցին . . . բայց դու երկինքը երանելի եւ, իսկ
երկրի վրայ կտակապահ՝ ըր . . . : Թող այժմ այս
մեր ըսածներէն քիչ մը դողան ու սարսին, ու ետ-
քը ստենին այն Նուիրատու բարեբարին պէտք ե-
ղած պատասխանները տան եթէ կը կարողանան . . . :

Մենք դառնամք մեր վերջաբանութեանը:

Ահաւասիկ առ այժմ այսքան դիտողութիւնը բա-
ւական սեպելով, կ'սպասեմք քե լինջ վախճան
կ'ունենայ այս ամենակարեւոր խնդիրը Քաղաքա-
քական ժողովոյ եւ Տնտեսական խորհրդոյն, եւ կամ
գուցէ հարկ ըլլայ Ազգային օրինաւոր Ընդհանուր
Ժողովոյն որոշմամբը:

Ճ Շ Մ Ա Ր Ի Տ Հ Ա Յ

Տես թիւ, 8.

Հայ «Սիրտ մընչէ՛ յախտեան

եւ Քրիստոսի եմ գօրական»:

ԽՈՐՀՈՐԴԱՆԵՐ

Բայց ժամանակը եկաւ հասաւ, Հռովմի
աթոռնայս՝ Նաբուգոդը պարտի մերկանայ իւր
ըջաղգեստներէն, և յայտ յանդիման կանգնի
մեր դէմը, և յառաջ բերէ իւր պատճառանքն:

ըր զմեզ համոզելու թէ՛ եթէ Հայոց Ազգը
չկնայ և երկրպագութիւն չընէ Պապից ոտիցը
առջև՝ իրեն համար փրկութիւն չիկայ, և թէ
ճիշդութեամբ թէ՛ սա վիճաց սկզբունքը
ճշմարիտ է թէ՛ «արտաքոյ Հռովմէական Ակե-
ղեցւոյ ոչ գոյ փրկութիւնն» . . . :

Քրիստոսի խաչին ճշմարիտ գօրականները
մեծ աւօթ կը սեպեն իրենց այսպիսի ծիծաղե-

իւ և միանգամայն անգուլթ դրուծիւն մը ընդու-
նելը • դրուծիւն մը գոր լիովին նախատինք կը
բերէ Վի Սուրբ անուանը , և սեւադոյն կը ներ-
կէ Գողգոթայի խաչը , և ճշմարիտ Հայ մը
աւելի կ'ընտրէ յաւիտեան կորսուիլ քան թէ ըն-
դունիլ թէ Քրիստոս միայն զանոնք կը փրկէ
որոնք Հռովմայ աթոռին երկրպագուի կ'ընեն
Յիսուս Քրիստոս Որդին Ըստուծոյ այն Աշ-
խարհի և մեղաւորաց միմակ փրկիչը • Քրիստո-
նէութեան ոգին այսպէս կ'ստորագրէ • « որ հա-
ւատայ յիս կեցցէ » • • • Բայց ցաւալի է ըսելը որ
Պապականութե ոգին այսպէս չէ , ան կը վերցնէ
մէջ տեղէն զՔրիստոս , և անոր տեղ մահկա-
նացու մը կը ցուցնէ • ամբարտաւան մահկա-
նացու մը որ Քրիստոնէութեան նշանը իր ոտ-
քին վայ , Քրիստոնէութիւնը ոտքին տակ , և
աշխարհակալութեան ոգին սրտին մէջ կը կանչ-
ուըւտէ « որ հաւատայ յիս կեցցէ » • Քրիս-
տոսի անմեղ հօտը հիմայ լինէ ընէ • որով հա-
ւատայ կամ որով երկրպագութիւն ընէ , անմա-
հի մը թէ մահկանացուի մը • Ըստուծոյ մը թէ
մարդոյ մը • Խաչին վրայ մեղաւորաց տեղ մեռ-
նողի մը , թէ մի միայն խաչին հաւատացողները
ճշակօրէն ընողի մը • աւանց հայի Քառասուն
օր անօթի միացողի մը , թէ առաջին կարգի Գեր-
մանական սեղանով ուռեցողի մը • անբարեկամ
անօգնական մէկու մը թէ հազարաւոր շողջորթ-
ներով շրջապատեալի մը զինուորներու ձեռք մատ-
նուողի մը , թէ զինուորներու հրամայողի մը , ձեռ-
ուրները ետին կապուած , խորազաններով ծեծ-
ուած , երեսը թուրու մուրով շաղախուած , փուշ-
պսակով գլուխը արիւնջուայ , ապտակներով երեսը
կարմրած , անօրէններու ձեռք մատնուած « խաչ
հան գդա » ազադակ վերջնող ժողովուրդի մը
մէջ կեցած ոչխարի պէս լուռ կանգնողի մը ,
թէ կապելու , ծեծելու , տանջելու իշխանու-
թիւն ունեցող « Ուսանաներով » բարձրացեալ ,
գազանի պէս մոնջող մէկու մը • վերջապէս ու-
րով հաւատայ Քրիստոսի հօտը , Յուդայէն
մատնուողի մը , թէ Յուդայի մը , Պետրոսի •
Բողոքի մը թէ « Պետրոս չ'ընէ » եւ ըսողի մը •
Գեթսեմանի մէջ դժնդակ կացութեան մատ-
նուող արիւն արցունք թափելով « Հայր ոչ թէ
իմ կամքս այլ Քու կամքը ըլլայ » մրմնջողի մը ,
թէ Հռովմայ ամենափառաւոր պալատի մը
մէջ բնակող , դժնդակ կացութեան եւ արտա-
ուայ ինչ ըլլալը չի գիտցող « ոչ մէկու այլ իմ
կամքս արդ » մոնջողի մը • վերջապէս Ըստու-

ծոյ Գառին երկրպագութիւն ընէն թէ չէ
Հռովմայ առիւծին , ճշմարիտ հովիւին հետեւին
թէ չէ վարձկանին • • • Բարէ որ մեր • • • ը դեռ
կը պնդէ թէ Հայոց Ազգը Հռովմայ Պապին
հաւատալու է , անոր երկրպագութիւն ընելու
է , եւ զայն պաշտելու է , ահա յայտնապէս այս
զխաւոր պատճառաւ մեծ ջանասիրութեամբ
կ'աշխատի , Ըստուծոյ տանաբանեայ պատուի-
լանքէն « մի արասցես քեզ կուռս » եւ այլն

* Ինչպէս որ յայանիւ , Ամերիկացի որսորդ միսի-
նարները Աստուծոյ այս պատուիրանքը իրենց գէնք
ըրած են Հայոց եկեղեցւոյ դէմ խօսելու • Բարձրա-
նէրը չեն խորհիր որ

Նախ՝ այս պատուիրանքը բացարձակապէս չար-
գիւր որ եւ և նմանութիւն չի ունի • Ինչու որ երբ
այնպէս ըլլար , Աստուած իւր պատուիրանքը նախ
ինք չէր եղծեր եւ չէր պատուիրէր Մովսիսի որ
երկու ներովքներ շինէ խորանին վրայ :

Եկորդ . այս պատուիրանքը բնաւ չարգիւր
նմանութեամբ աւելի գերագոյն եակ մը յիշելը կամ
միտք բերելը • Ըստ որում Աստուած ինքը հրամա-
նէց Մովսիսի որ Պղնձե Օձը գաւազանի վրայ բարձ-
րացունէ , եւ ժողովուրդը անոր նային որ բժշկուին •
յայտնի է որ այս Օձի նմանութիւն չի ունի , եւ ժո-
ղովուրդին անոր նայելը ուրիշ բան մը չէր , այլ
Խաչայեին մտադրութիւնը հրաւիրել էր Աստուծոյ
նորոյն վրայ , որ պիտի զար ու Խաչի վրայ
բարձրանար • Եւ ով որ անոր նայէր՝ պիտի փրկ-
ուէր : Բարի • ուրեմն երբ Աստուած չէր արգի-
ւէր ապառնի անցքի մը վրայ Խաչայեի մտադ-
րութիւնը հրաւիրելու համար նմանութիւն մը գոր-
ծածէր , ինչ յիմարութիւն է ուրեմն խորհիլ , քե
Աստուած պիտի բարկանայ անցեալը յիշելու հա-
մար նմանութիւն գործածելը • Երբ Խաչայեի որդի-
քը օձի նայելով Խաչեայ Քրիստոսը կը յիշին ,
մենք ալ Խաչեային ճիշդ նմանութեամբ գիւրք յի-
շենիս ոչ երբեք ապօրինաւոր է • Եւ երբ Աստուած
կ'ուզէր որ օձի նմանութիւնով Խաչայեը գժրիստոս
յիշէր , ուրեմն կ'ուզէ երմայ ալ որ մենք նմանու-
թեամբ նոյնը յիշենք • • • պատկերները կամ նմա-
նութիւնները ուրիշ բան մը չեն , երբ ոչ աւելի գե-
րագոյն եակաց ներկայացուցիւնք : Օրինակի հա-
մար • երբ Խաչեայեան պատկեր մը կը տեսնենք
մէկէն միտքերնիս կ'իյնայ որ մեր Փրկիչը այնպէս
խաչուած է գմեզ փրկելու համար , եւ հետեալբար
սրտերնուս շերմեանդութիւնը կը բորբոքի • ճիշդ
նոյնցափ՝ որչափ որ պիտի բորբոքէր Աստուարանի
մէջ Քրիստոսի Տեսուն մերոյ խաչոսիլը կարդա-
լիսք նե • ուրեմն նմանութիւնները տեսակ մը գիրք
են , որոնք մեզի մէկակնարարի մը պիւ կը պատմեն
անցեալ անցք մը կամ իրողութիւն մը , որով կար-
դալ չի գիտցողներն ալ նոյն անցքին վրայ կար-
դալ գիտցողի մը ջափ տեղեկութիւն կ'ստանան :

Ինչպէս չէ առանց գգացման նկատել պատկեր
մը , որ կը ներկայացնէ գժրիստոս Որդին Աստուծոյ
մեղաւորաց համար խաչը ելած , ետայն , ետայն : Ու-
րեմն ունայն շատաբանութիւն է Ամերիկացի Գարոգ-
ջաց այս մասին մեր եկեղեցին պարսաւելին • • •
Բայց խնդիրը հոս է քե՛ մենք ինչու համար այն նմա-
նութեանց առջեւ երկրպագութիւն կ'ընենք , եւ մօմ

պատուիրանքը վերցնելու, որով հայոց Ազգը կարենայ դիւրաւ մոլորցնել Նեոխն երկրպա-
գութիւն ընել տալ... բայց ժամանակը անցաւ
ո՞ր Պատուելի. ամեն մարդու քով Աստուածա-
շունչ կայ. հասարակ ընթերցման ամեն Հայ
քիչ շատ տեղեկութիւն ունի, եւ քու ջանքդ
լիովին ծաղու արժանի է այս մասին... բայց
այս իրողութիւնը մեզին խորհել կուտայ թէ ո՞ր
տան Բրիտանիայի մէջ յառաջ եւ այն մարդին որ ասանց
դողդաղաւ յետէ կը շարունակէ Մարտիոյ պայքարներն
Քիւն եղելու համար վերցնելու, եւ թէ ԱՍՏՈՒԾՈՅ ՊԱՏ-
ՈՒԻՐԱՆՔԸ ԱՅՍՊԻՍԻ ԿԵՐՊՈՎ ՈՉՆՁԱՅՆԵԼՈՒ ՉԱ-
ՆԱՅՈՂ ՄԸ ԽՂՃՄՏԱՆՔ Կ'ԸՆԵ՞ ԻՌԻ ԱԶԳԸ ԲՃԱ-
ՑՆԵԼՈՒ. աւանդ մարդկութեան բայց հազար եւ
դուկ Հայոց ազգին որ դեռ իբր իւր անդամը
կը կարծէ այսպիսի մէկը, զոր անդադար կ'աշ-
խատի ընդհանուր Ազգը Պապական ընելու,
եւ այս իւր նպատակին համար ձեռք կը զարնէ
իւր Բրիտանիական սկզբունքովը տառապան-
եայ պատուիրանքը խանգարելու, եւ բնաւ չի
շաղարիւր իւր հանդիսին միջոցաւ Պապերը գո-
վելէն, եւ անոնց գործքերը հիացմամբ պատ-
մելէն, Գովինիլեան հրաշագործութիւններ հրո-
չակելէն, Յիսուսեանց վարդապետութիւններ
քարոզելէն, եւ ասոնցմէ աւելի մեծ ջանքով
Պապերուն Պետրոս առաքեալի յաջորդ ըլլա-
լը հաստատելու միջոցաւ զանազան իմաստաբա-

կը վառենք, եւ այլն. այս խնդիրը լաւ բացատրելու
համար մենք այլ կը հարցընենք. ինչո՞ւ համար Իսրա-
լի յորդիրը օճիկ կը նային ամենայն շերտեաւորու-
թեամբ. եւ ինչո՞ւ համար զանազան ճրագներ կը վա-
ռեն Սերովիլից առջեւ. կը հարցընեն, Իսրայիլ ինչ
պիտի պատասխանէր զգացողութենէ գոյրիկ Միսի-
օնարի մը երբ հոն գտնուելով այս խնդիրը անոնց
ընէր. միքէ Իսրայիլը չի պիտի պատասխանէր ըսե-
լով, քէ «մենք ոչ օճիկ կը պաշտենք եւ ոչ Սերովիլ-
ները, այլ բուն անոնց Տէրոջը երկրպագութիւն կ'ը-
նենք, որ է Եհովայ Տէր Աստուածը, իսկ մեր երկր-
պագութիւնը անոնց առջեւ ուրիշ բան մը չէ, այլ
յոկ ըսել քէ՝ ո՞վ Աստուած, ինչպէս մեր մարմիննե-
րը կը խտնարհին սարու փառքը ներկայացնող մարմ-
նոց առջեւ, անանկ ալ մեր հոգին կը խոնարհի քու
առջեւ որ Հոգի ես, եւ ինչպէս որ սա մարմնե-
դէն ճրագնիս կը վառի անոնց առջեւ, անանկ ալ
կը բոբբոբի մեր սիրտը եւ հոգին Բո՞ւ առջեւդ»
անա այս է մեր միմիայն պատձառները նմանո-
րաններ շինելու, անոնց առջեւ ճրագներ վա-
ռելու, եւ անոնց առջեւ խոնարհելու: Այս ա-
ռարկայիս փայտիքը ժամանակ անելի ընդարձա-
կօրէն պիտի խօսինք: Իսկ հիմալ այսպիսով կը
յուսամ որ ընթերցողը լաւ հասկեցան որ մեր
եկեղեցին ոչ երբեք խանգարած է Աստուծոյ այս
պատուները:

նութեանց դիմելէն, եւ այլն. եւ այլն, բոլորով
վին կոյր պէտք է ըլլալ մարդ որ... ին հեղի
նակին այս աշխատութիւնները անսնելին եւ
դիմելէն վերջը չի համոզուի որ... Պապական
է, արդ իւր վրայ առայժմ այսչափ խօսելու
վերջը դառնանք քանի մը խօսք ալ իւր ար-
բանեակներուն կամ համաժողովներուն վրայ խօ-
սելու. բայց համառօտիւ, յիշեալ պապական
նութեան արբանեակներէն ոմանք, գլխաւոր
աշխատութիւններով ճիշդութեամբ Պապերու
եւ Պապականութեան վրայ տեղեկութիւններ,
դատելու կուտան Հայոց Ազգին, եւ Հայ ման-
կեանց, կ'իմացնեն թէ Հռովմայի մէջ Պապ-
կայ թէ ան Պետրոս Առաքեալի յաջորդն է,
թէ եպիսկոպոսապետաց մէջ առաջին աթոռը
կը նստի թէ ան է առաջին եպիսկոպոսապետաց
մէջ, եւ այլն, եւ այլն, եւ այլն. առանց
վարիկ մը խորհելու թէ բնաւ կարելոր չէն այս
տեղեկութիւնները Ազգին տղայոց, մանաւանդ որ
յիշեալ տեղեկութեանց մէջ Պապերու վրայով
աւելի գովեստով խօսուած է քան թէ պա-
սաւանքով (ինչպէս որ արժանի են) անանկ որ
Հայ մանկիք ՚ի մանկութենէ աւելի սէր մը
պիտի ունենան իրենց սրտին մէջ Պապերու
վրայ. որոնք մեր Ազգին բացարձակ թշնամիներն
են, եւ ցմեղ հերետիկոսներու տեղ կը դնեն.
զարմանք, արդեօք ի՞նչ կը կարծեն այս արբան-
եակները. Հայոց Ազգը կոյր է բթամիտ վայ-
րենի Ազգի մը տե՞ղ դրած են եւ կը յուսան որ
իրենց այս գաւառութիւնը օր մը երևան հա-
նող մը չեպիտի ըլլայ...

Թող լսեն ուրեմն ամեն անանկ որ ճշմարիտ
Հայ են, թէ այս արբանեակները զանազան մի-
ջոյնելով Ազգին տղայոց սիրտը առ Պապական-
ութիւն յարեցնելու վրայ են. իրենց գրաւոր
աշխատութիւնները անոնց նուիրելով, եւ քանի
մը գիտութեանց պատճառաւ զանոնք Արեւ-
տիկի Ամսքին միաբանութեանը հետ ծանօթա-
ցնելով, եւ անոնց հետ բարեկամացնելով...
... ի Ամսքին Աստուծոյ անունին աշակերտե-
լը բանաստեղծական դուռածքներու պատճա-
ռաւ սիրտ մոտերմութիւն մը կապած են Արեւ-
տիկի Ամսքին հետ. եւ իրենց նամակները
շարունակ չի դադարի... այս եւ այսպիսի դատն
իրողութիւններէ յառաջ գալիք հեռեւանքնե-
րուն վրայ խօսիլը հարկ չէ, ըստ որում ամենա-
ազէտ մէկն անգամայն դարձուած իրողութեան
վրայ միայն մէկ անգամ մտադրութիւն ընծայե-

լով, կրնայ յայտնապէս տեսնել թէ քիչ ժամանակէն Ազգը խել մը դասատուներ եւ կրօնաւորներ պիտի ունենայ որոնք չափազանց սիրով պիտի կապուին Պապական քարոզչաց հետ, եւ իրենց յանձնուած աշակերտաց եւ հօտերուն գովեստով պիտի խօսին անոնց վրայ . . . անոնց վրայ որոնք կատեն Հայոց Ազգը . . . եւ միայն կապրին Հայկայ սերունդը լատինացիներու, եւ

բնաջինջ ընելու այն անունը որ երբեմն պարծանք էր Արեւելեան սահմաններուն՝ պիտի շարունակ դովաբանեն այն սեւազգեստ Հայանք ման ճիղու թիւերը, որոնք ամեն հնարաւոր միջոցներով Հայ անունին վերջ տալու կաշխատին.

Հարանայէն

Արմենակ Հ. Զիգմանեան:

ԱՐԹՈՒՆ Է ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԻՆ ԱՐԴԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Շարունակութիւն եւ վերջ: Տես թիւ, 8.

Բազմութիւնը եւ քաշուեցաւ, լռութիւնը պատեց եւ միայն հեռացած ժողովրդեան քայլերէն փոքրիկ շաշխն մը կը լսուէր. խեղճը ան ատեն գլուխը կը քաշէ սաւանը մինչեւ բերանը, եւ անշարժ կեցած, դողալով կայծակի նման աչքերը՝ պատուհանէն դէպ ի սենեակ թափանձող արեգակին ճառագայթներուն վրայ կը լսուէ, իբր ջերմութենէ մը տիրուած: Տեսնելով, մէկը այն աչուքները, որոնք իրենց շրջանէն դուրս ելած եւ սե բոլորակով մը պատուած էին, եւ այն դեղնած դեմքը որ այլայլած եւ մէկ դադունի եւ անյաղթ դող դոջունէ մը տիրուած էր, պիտի ենթադրէր որ աչքին առջեւ խրտուիլակ կամ ստուեր մը կայ, այնչափ խռովուած էր բնութիւնը որ դէմքը դադունի նկարագրութենէ մը բռնուած ահ ու դող կը պատճառէր . . . բայց եւ այնպէս կինը երբեք դեղեցիկ էր, այո՛, դեղեցիկ, թէպէտեւ վրան քառասուն տարուան ժամանակի աշխատութեան հետքեր կը նշմարուէր, թէպէտ եւ անորոշ գոյն մը իւր դէմքին վրայ թափուած էր. բայց իւր ամենաթշուառ սրտին զգածմանցը ապացոյցն էր — որովհետեւ հիմա կ'արգահատուի, կը տանջուի եւ կը փոխուի այն խեղճ հոգին . . . եւ իսկն սրտաբեկութեանց հետքերը դժոխային կերպով մը կը նկարագրուին — ո՛հ, պահուէ՛, պահուէ՛. սաւաններուն տակ, խեղճ կին. Բայց ո՛հ. կ'ելլէ ծունկի վրայ կը շարժէ իւր գլուխը, որուն գլխը քակուած իւր կուրծքին եւ ուսերուն վրայ կը ծածանի, փափլելով անոր վրայ սրսկուած ցուրտ քրտինքէն. կ'երկրնայրնէ իւր դողդողած բազուկները եւ ցած ձայնով մը կ'արտաբերէ ընդմիջեալ քանի մը

սարսափելի խօսքեր — զերար յաջորդական անկարգ դադափարներէ բղկած խօսքեր, անանկ յիշողութենէ մը որ ներկայ խռովութիւնը եւ սարսափը անցելոյն յանդիմանութեանց եւ տառապանացը հետ մէկ տեղ առնելով, խեղճին երեւակայութեան մէջ ցաւալի պատմութիւն մը կը յօրինեն խառնափնդոր երանքներ կ'ստեղծէ, այն օրուան եւ այս օրուան մէջ եղած ժամանակին պարսպութիւնը կը լրացնէ: Խօսքը ընդմիջեալ եւ շնչարդել, շրթունքներէն կը փախչի ոչ կամայ, այլ ակամայ, դառն խօսակցութեան բեռը թեթեւցնել ուղելով, որ կը տկարացնէ իւր բնական եւ բարոյական զօրութիւնները:

«Գթութիւն, գթութիւն, կը պօռայ — նեւրողութիւն, այսչափ տարիէն ետքը . . . ի՛նչ կ'ուզես թողու՛լ զիս . . . եւ ան ատենէն չը ոչնչայա՛ւ, ան նպովեալ գիշերէն իմ հոգիս չը կորսուեցաւ . . . լծակիցս . . . ո՛հ. ինչո՛ւ ըլլաս իմ լծակիցս . . . ծեր էիր, ինծի համար ծեր, որ զքեզ սիրեմ եւ բաւական ալ հարուստ որ փորձանքի մը չի գամ . . . ա՛հ. նպովեալ ըլլայ այն ժամը, որ ատեն միտքս եկաւ հարստանալ . . . Աւերեւոյիտ յանցանք մը չըրաւ . . . այնչափ աղքատ էր, երբոր սիրուեցանք մեր տղայական հասակէն որ չէինք կրնար կարգուիլ . . . թէպէտ եւ զանի կը սիրէի, զիս յափշտակեցին իւր գիրկէն եւ քու կիներուդ մէջ նետեցին . . . երբոր ձեռք առի ապացոյցները որ մահուրնէն ետքը ինծի ժառանգորդ կ'ընէիր քու հարստութեանդ. չկրցայ դէմ կենալ Աւերեւոյիտ քու հարստութեանդ մասնակից ընելու փորձանքին . . . »

Ո՛վ անօրէ՛ն . . . դուն հիւանդութենէդ

կ'ազատէիր և կրնայիր առողջ ըլլալով կ'արծիբդ փոխել . . . կրնայիր քու հարստութիւններդ ուրիշներուն ձգել, քու հեռաւոր ազգականներդ ըրդ կրնային զքեզ համոզել և իրենց պաշտպան ընել . . . քու բշտկութիւնդ իմ յոյսերս կը ցըրէր . . . բայց վերջը անանկ փորձանքներու հանդիպեցայ . վայրկեան մը չ'ուրախացայ ան ատեն . . . զքեզ միշտ հոն կը տեսնայի, մահի ճին վրայ, ուր որ հիւանդութեան տկարութիւնը զքեզ մարած կը ձգէր . . . և իմ երակներուս մէջ դժոխային դողում մը կ'զգայի որ զիս տիրեց, երբոր առնելով իմ գլուխէս գընդասեղը խօթեցի . . . սատանան զիս դըրեց . . . սատանան կապեց ձեռքերս և շղթայակապ իմ մազերուս հիւսուածքին մօտեցուց . . . սատանան իմ աչքս թմրեցուց, որպէս այս զգուշի ոճրագործութեան առարկայ ըլլալուս համար դայն չի քաշեմ . . . ո՛հ . ի՛նչպէս բացիր աշուրներդ . ինչպէս երեքցուցիր շղթանքներդ, ուրիշով զիս մամախէ կոչել — և չիրցար . . . ինչպէս դին անշարժ էր, որ սարսափելով ամբողջ ժամեր իմ գրկիս մէջ կը բռնէի, և չէի գիտեր թէ ի՛նչ գործեմ, չէի հաւատար, մանաւանդ որ ինքն իրեն արդեօք կրնար կայնիլ . . . կամ առաւել չէի համարձակեր զանի ձգել, վախնալով որ չը տեսած արդեամբ զանի համոզուիմ ես . . . ո՛հ զքեզ յաւիտենական անզգայութեան մէջ ձգեցի . . . և հիմայ, հիմայ, այսչափ ժամանակ անցնելէն ետքը, կ'ելլաս, և այն հողը վրայէդ կը նետես, որ մինչև ցարդ իմ յանցանքս կը ծածկէր . . . ո՛հ . ո՛հ . հանդիւր նորէն, մի շարժիր, աշխարհ քու գլուխդ չտեսնայ . . . ալ մազ չունիս որ գնդասեղը ծածկէ . . . ո՛հ . ինչպէս մոռցայ որ զանի քաշեմ . . . քանի որ կրնայի, որովհետև զքեզ բաւական ժամանակ գիրկս կրեցի . . . բայց ի՛նչ գիտէի ան ատեն . . . կը մտածէի՝ կը խորհէի՝ ան ատենը ե՛ս . . . միտքս այլեայլ տեղեր կը պըտտէր, այլալո՛ւմ էի, բան մը չէի զգար . . . բայց վերջապէս պօռացի :

— Վաղեցէք . վաղեցէք . զի վրան կաթուած իջաւ . . . և կրցայ կեղծաւորիլ . բայց ասիկայ անօրէնութեանս զրգում մ'էր և ոչ թէ քննութենէ փախչելու համար արդար պահպանութիւն . . . և հիմայ, հիմայ կ'ուզես իմ անօրէնութիւնս բոլոր աշխարհի առջև յայտնել . . . Լաւբենտիոս . Լաւբենտիոս դուն ալ ինձի անմեղ կարծելով լծակիցս եղար . և հարստա-

ցար մեռելին ստակովը . . . բայց Լստուած զիս քեզմով պատժեց . քանզի մեռար, մեռաւ այն մարդը որուն համար ուրիշը սպաննեցի . . . և երբէք դուն հիմայ չես ելէր գերեզմանէն՝ որ ինձի առաջնորդես և պաշտպանես . ո՛հ . ոչ, որովհետև հոն, գերեզմանէն ետքը, ամեն բան յայտնի է, և ըսածս դուն գիտես . . . և չես ուզեր զիս պաշտպանել, որովհետև զքեզ կը սարսափեցընեմ . . . մանաւանդ, եթէ ապրէիր, դուն ալ պիտի պահուէիր երկրիս երեսէն, որ չը տեսնես այս անիծեալ էակը, որն որ . . . օղնութիւն . օղնութիւն . . . բազմութիւնը կը վերադառնայ . . . քայքայուած ձայնը կը լսեմ . . . չեմ սխալիր, ոչ . . . ո՛հ . տեսան ան գլուխը . . . գնդասեղ . . . գնդասեղ . . . ո՛հ գնդասեղ . . . — և ասոնք ըսելով, կատղած մահիւճէն դուրս կը ցատկէ, կը բանայ դողալով վանդալապատը, չհամարձակիր գլուխը դուրս հանել, կարծես թէ մէկը ծանր ձեռքով մը իւր մազերը կը քաշէ, վերջապէս ինքզինքը ստիպելով, կը ծռուի և կը նայի . . . — բազմութիւնը լուծեամբ յառաջ կուգայ իբր թէ մեռելին յուղարկաւորութեան կ'երթայ, Բահանան տըրտում և մոտատմջ յառաջ կ'երթայ, բժիշկը կամոց ձայնով մը խօսելով իրեն աջ ձեռքին մատովը գլուխը կը ցուցնէ, յոր ժողովդատեալ վար դարձուցած ձեռքովը կը բերէր . . . :

Տարի մը անցաւ ան ատենէն, և այսօր բազմութիւնը ժողուած է, այսօր գլուխ մը կը դիտէ . . . բայց այս գլուխը անմարմին և մերկ չէ — մարմինն ալ մորթ ունի, և սև մազերով ծածկուած է . . . և վարէն առատ արիւն կը հոսի . անցած տարուան գլխուն պէս, այո զըլուխը ժողովդատեալին կամ բժիշկին ձեռքը չէ — այլ դահիճին, որ ժողովդեան գլուխներէն վեր կը բարձրացընէր . . . :

Որովհետև Լստուածային արարութիւնը արեւն է, որ տասն և ութը տարի անցնելէն ետքը, մարդոց արարութիւնը արեւոցն է :

Թարգմանեաց Յունարեմե
Արամայիս Յովհաննիսեան
աղակերտ
Ս. Փրկչեան Վարժարանի :

Խմբագիր-Տնօրէն
Մ. Գ. ՏԵՅԻՐՄԵՆՅԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ԳԻՒՐԳՅԱՆ
ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ, ՅԻԵՐՍԱԼԱՅ